

BORSOD MEGYE NÉPE A MILLENNIUMI KIÁLLÍTÁSON

FÜGEDI MÁRTA

A magyar honfoglalás ezeréves évfordulójára rendezett országos kiállítás és rendezvénysorozat jelentős vállalkozása volt a Néprajzi Falu felépítése a Városligetben, melyben a magyar népi kultúra jellemzőinek tartott képét kívánták bemutatni. Az ezredéves kiállítás keretébe illesztett Néprajzi Falu terve és megvalósulása egy sajátos társadalmi folyamat, egy kulturális és tudományos program eredménye, melynek sikere és hatása az új évszázadra is meghatározta a néprajz és a népi kultúra helyzetét, valamint egyes népcsoportok helyét és szerepét is. A millenniumi kiállítással betetőzik és beteljesedik egy korszak, mely a népi kultúra felfedezését és felértékelődését eredményezi.¹

A Néprajzi Falu koncepciójának kialakításában jelentős szerepe volt a háziipar sikerének az 1885-ös országos kiállításon. Az akkor először bemutatott 15 „élethű parasztszoba” célja a korabeli magyar országterület néprajzi összképének teljességre törekvő bemutatása volt. A siker kapcsán méltán fogalmazódott meg, hogy „a kiállítás alkalmával fedezte fel Magyarország önmagát”.² A népeletet megjelenítő, életszerű bemutató a berendezett parasztszobákban, mely szerint „a tárgyak nem ötletszerűen hagyattak egymás mellett, hanem azok a népek házi és családi életét visszatükröztető s a valóságnak híven megfelelő parasztszobák keretében gyűjtettek össze”,³ Európában már korábban megjelent,⁴ Magyarországon azonban újszerű és rendkívül hatásos volt.

Az 1885-ös kiállítás parasztszobáinak sikere után tehát természetes volt, hogy a millenniumi előkészületek során is kínálkozott e siker megismétlése. Éppen megalakult Magyar Néprajzi Társaságnál határozatban hangzott el, hogy „a millenium legillőbb megünneplése volna a mai és a történelmi Magyarország teljes hű képének bemutatása egy nagyarányú országos ethnographiai kiállítás keretében”.⁵

Az ezredéves kiállítás Néprajzi Falujának megvalósítása a fiatal néprajzkutató Jankó Jánosra hárult,⁶ aki a tervet nemzetközi tapasztalatok, az 1885-ös kiállítás tanulságai, valamint a létesítendő Néprajzi Múzeum érdekeinek szem előtt tartásával igyekezett összeállítani. Az ország etnikai, nemzetiségi és geográfiai viszonyaiból kiindulva határozta meg a felállítandó épülettípusokat. A javasolt 31 megyéből „típusházakat” jelölt ki, melyeknek felépítése és berendezése a megyék feladata volt. E tervből végül is néhány megye visszalépeése és módosulások után 24 ház valósult meg.

1 Vö.: *Kresz M.*, 1968. 1–36.; *Hofer T.*, 1989. 59–74.

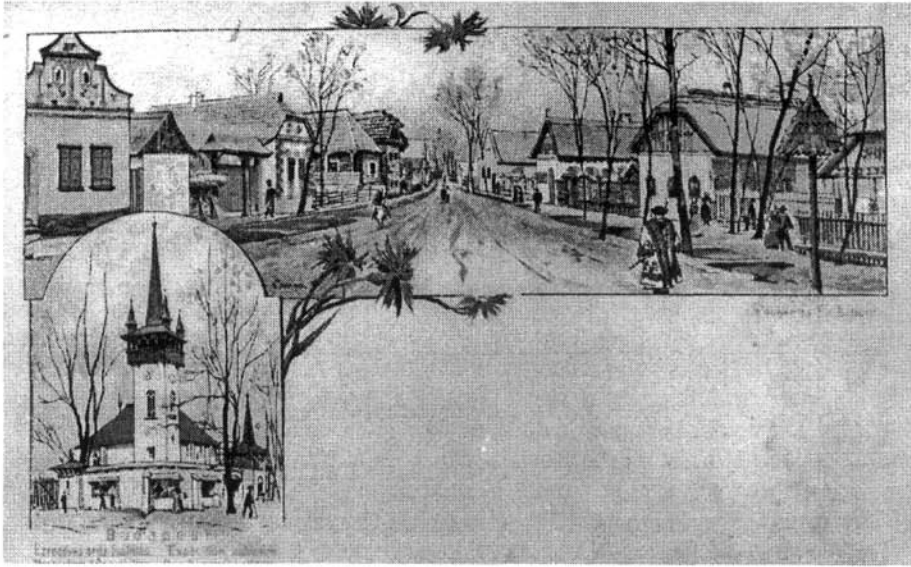
2 *Herich K.*, 1886. 497–514.

3 *Herich K.*, 1886. 499.

4 A bécsi világkiállításon 1873-ban állítottak fel „nemzetközi falut”, továbbá Antwerpenben, Prágában, Drezdában is építettek szabadtéri néprajzi múzeumot ideiglenes jelleggel. Vö.: *Kresz M.*, 1968. 13.

5 *Herrmann A.*, 1890. 56.

6 Vö.: *Balassa I.*, 1968. 17–32.

1. kép. Képeslap az ezredéves kiállítás néprajzi falujáról. A Magyar utca (jobbról a második a mezőkövesdi ház). Zempléni Múzeum gyűjteménye, Szerencs

Jankó tisztában volt „háztípus”-koncepciója korlátaival és megvalósításának nehézségeivel. Azt vallotta, hogy az eredeti jelleget már egyetlen házban sem lehet egységben megtalálni, ezért a népi építészeti elemeket egyenként kell vizsgálni, fotó, rajz, feljegyzések segítségével rögzíteni, s „azokból összeállítani az ősi típust”.⁷

Az alföldi háztípusok képviselőjében Borsod megyéből a matyóság lakóházát választotta Jankó János. Borsod megyét bemutató koncepciójának inspiráló forrásai a következők lehettek: Már az 1885-ös háziipari kiállítás borsodi szobája is a matyók és a szirákiak viseletének kontrasztjára épített, mint a jelentésben megfogalmazták: „ellentétes ruházatú csoportjával hat a szemlélőre”.⁸ Jankó János másik tájékozódási forrása Kandra Kabosnak az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben c. vállalkozásában megjelent leírása volt.⁹ „...a costumök bemutatásánál eleve is elhatároztuk a sajóvidékieknek (szirákinak) és matyónak (mezőkövesdinek) kiválasztását, ...mikor a kettő közötti ellentétet Kandra és Herich is hangsúlyozták.”¹⁰

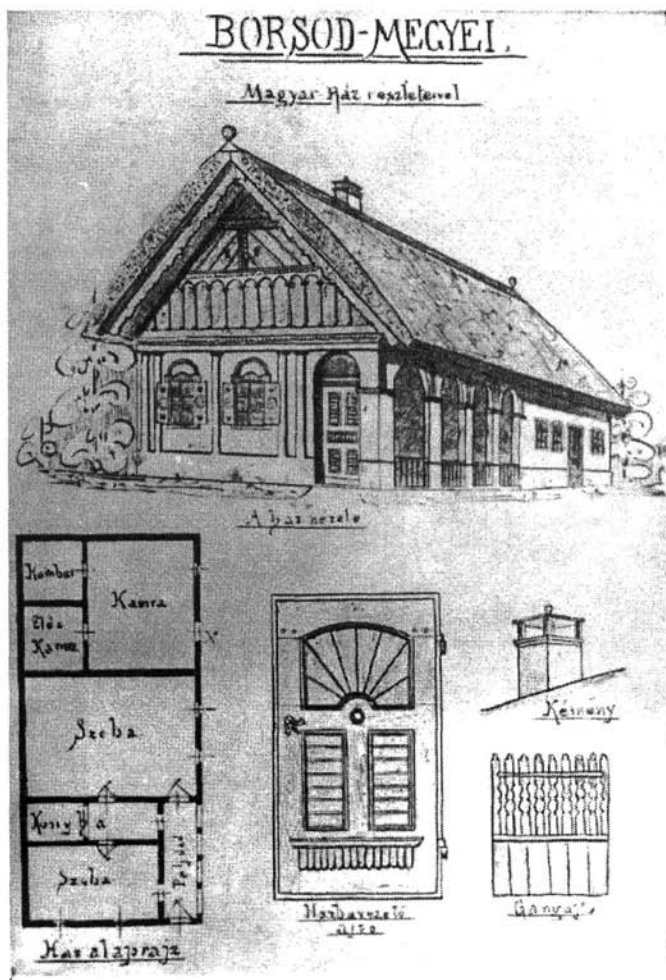
Borsod megyei gyűjtőútját tehát a fentiek hatására tervezte meg. A vármegyét képviselő Somogyi Kálmán, Bátky Gyula és Vas Lőrinc szolgabírák, Morvay János mezőkövesdi községi főjegyző és Leichtner Gyula államépítészeti hivatali mérnök kíséretében járta végig a tervbe vett településeket. Jankó János 1894. november 15. és 19. között 5 napot töltött Borsod megyében, hogy „magyar lakosságának építkezési modorát, házberendezését és viseletét” tanulmányozza, és tapasztalatai alapján megtegye javaslatát a megye megjelenítésére a Néprajzi Faluban.

7 Jankó J., 1897. 7.

8 Jankó J., 1897. 32.

9 Kandra K., 1891. 266.

10 Jankó J., 1897. 33.

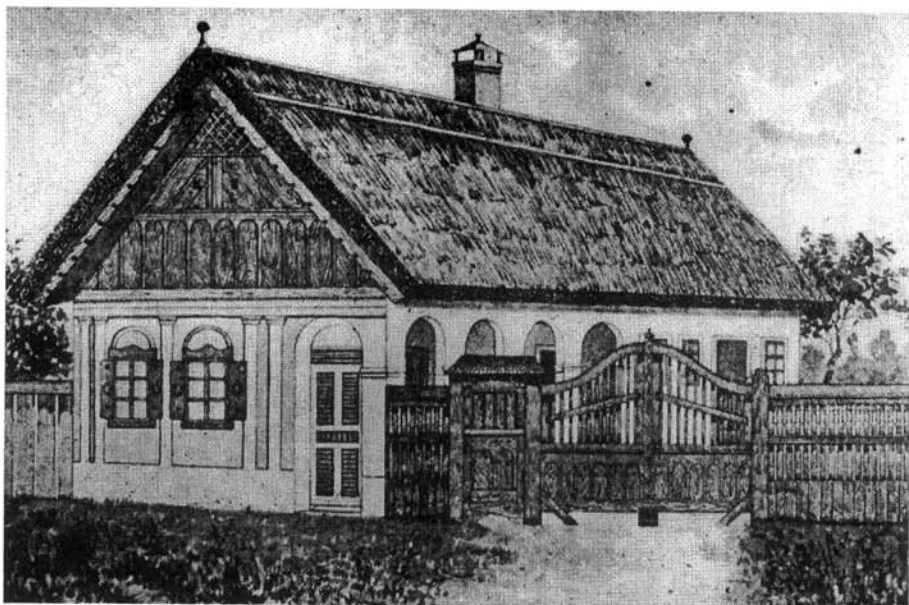

2. kép. Borsod megyei magyar ház részleteivel.
 Jankó János mezőkövesdi gyűjtőútján készített rajzai
 (reprodukció Az Ezredéves Országos Kiállítás Néprajzi Faluja
 dr. Kovács Gyula és dr. Jankó János javaslata. 1894–95)

Helyszíni tapasztalatai után, koncepcióját kidolgozva teszi meg jelentését és javaslatát a borsodi ház megvalósítására.

Jankó János a matyó házról az alábbi jellemzést adja jelentésében:¹¹ „A matyó ház vertfalból, csáté- vagy nádfedéllel, az utcavonalban akként épül, hogy a konyha által elválasztott két szoba mentén a kamara és pedig külön, hombár és éléskamrával helyeztetik el. ... a ház oldala felében tornáczos, a tornácz egy kis ajtó útján utcára nyíló, a tornáczoszlopok téglából építvék. A háznak két bejárata van. Egyik a konyhába, a másik a kamrába nyílik.”

¹¹ Szemkeő E. (szerk.), 1989. 31.

3. kép. A felállított mezőkövesdi ház rajza (Borsod megyei Lapok, 1896.)

A lakásbelső leírása a következő: „Az első házban állanak a vetett (vendég) ágy, a karospadok, a padkával körülkerített bubos-kemence. A falakon szentképek, rámás óra, viaszgyertyák, tányérok lógnak. Az ablakokat rikító vörösfüggönyökkel látják el. A konyhát a kémény boltíve választja ketté. A konyha első felében a pitvarban van a tálas, a fazekas, vizespad, a másik felében a szabadtűzhely. A második (tulajdonképi lakó) szobában a felvetett ágyakat, tulipántos ládákat, karospadokat, asztalt találhatni. A mestergerendához erősített polcon kenyereket tartanak. Sok házban ebből a szobából járnak a padra.”

A kiállítás fő jelentésében 1897-ben aztán részletesebben elemezte és magyarázta Jankó a kiválasztott mezőkövesdi háztípust és házberendezést, valamint a telek jellemzőit:¹² „Mező-Kövesd házait ritka egyöntetűség jellemzi, s építkezése egyszersmind érdekes példája az új típusok keletkezésének. A kiállításban bemutatott matyóház határozottan típusos és jellemző Mezőkövesdre; emellett egészen bizonyos, hogy új. A modern ház ugyan hasonlít a palócok modern házához, de a vértelék olyan alakot mutat, mely Mezőkövesden egészen specifikus...” Az új típusú házhoz újabb divatú kerítést választott Jankó: „...az újabb keletű házaknál ... kerítésül már deszkákat s az utcza felől czifrázott léczeket alkalmaznak. A telekre a kis és nagykapun át jutunk az utczáról...”

Jankó János koncepciójának megerősítését és választása helyességének igazolását látta Istvánffy Gyula 1896-ban megjelent matyó monográfiájában,¹³ melynek kéziratát 1895 nyarán, tehát már borsodi gyűjtőútja és a matyó háztípus kiválasztása után olvasta

¹² Jankó J., 1897. 36.

¹³ Istvánffy Gy., 1896.

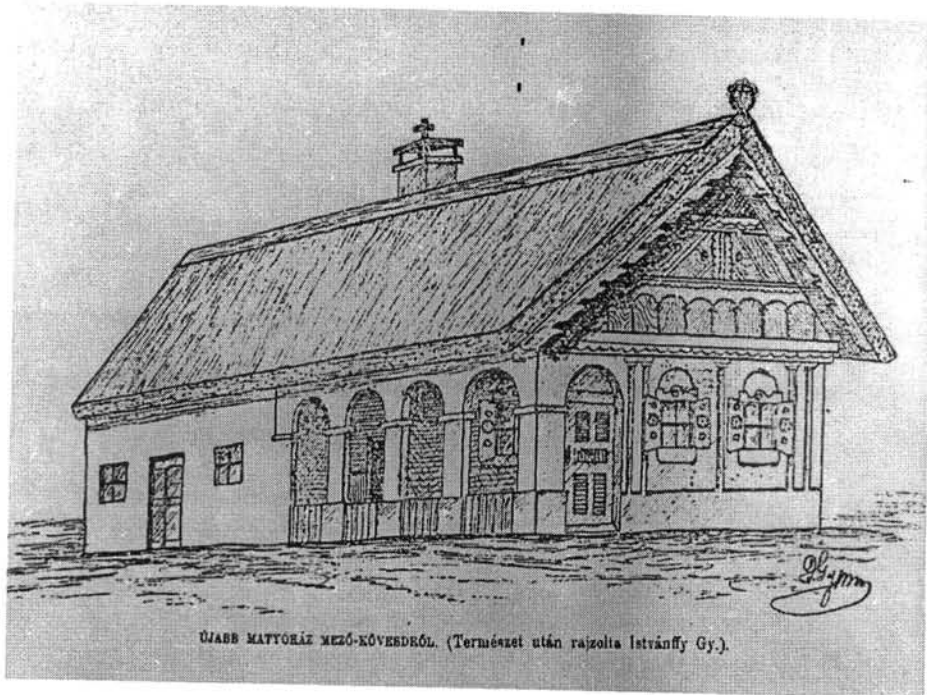
4. kép. A Néprijzi Falu mezőkövesdi házának fotója.
(Vasárnapi Újság, 1896.)

el. Istvánffy ugyanezt a háztípust rajzolta le „természet után”, „újabb matyóház” megjelöléssel. „A lakóházra nézve érdekes találkozás volt Istvánffy és az én választásom közt. ... egymással nem érintkeztünk, egymást nem ismertük. A kiállítás matyó háza pedig kézen volt már akkor, mikor Istvánffy cikke s benne a matyó háztípus rajza megjelent. A rajz és a ház összehasonlítása legott meggyőzött arról, hogy mindketten teljesen ugyanazon házat találtuk a legtipusosabbnak Mező-Kövesden.” – írta.¹⁴ A monográfiát úgy értékeli, hogy a „matyók egész életét feltárja, mintegy felfedezi előttünk, minket választásunkban megerősített, adatainkat teljesen igazolta.”

A vitatott matyó háztípus az a múlt század utolsó évtizedeitől elterjedő, díszes deszkavértelkes, tornácos gazdaháztípus, melynek homlokfalában a két ablakon kívül még egy boltíves ajtó is látható, mely az ámbitusra vezet. „A tornác boltozata itt már mindig téglából vagy kőből rakott henger alakú, vagy négyoldalú oszlopokra támaszkodik, s az oszlopközök 80–90 cm magas deszkakerítéssel vannak kitöltve. Az ámbitus végében a ház fala kiszökik és a tornác oszlopaival egy vonalban húzódik végig. ... az újabb keletű házak beosztása csak annyiban elütő, hogy az éléskamrának nem a hálókamrából, hanem az udvar felől készítenek bejáratot, az ámbitus végén pedig egy alacsony kis ajtó látható, mely a ház alatt lévő pincébe vezet” – így írja le Istvánffy Gyula e háztípust.¹⁵

14 Jankó J., 1897. 37.

15 Istvánffy Gy., 1896.

ÚJABB MATYÓHÁZ MEZŐ-KÖVESDRŐL. (Természet után rajzolta Istvánffy Gy.)

5. kép. Istvánffy Gyula matyó-ház rajza

Mint utaltunk rá, Jankó János maga is kezdetől tisztában volt a háztípus kiválasztásának korlátaival, valamint a megyékkel való egyeztetés nehézségeivel: „Nem ritkán kell megküzdeni a megye hiúságával is, a kéménytelen házat egyik sem akarta magára vállalni, az ősi, a régi ellen, ha az ősdinak látszott, igen sok protestált...”¹⁶

Szemléleti és szakmai vita ez ügyben éppen a matyó ház miatt keletkezett. Herman Ottó ugyanis Jankót és a Néprajzi Falut éppen emiatt a ház miatt támadta: „Nép és hatóság legélénkebben tiltakoznak az ellen, hogy a „matyó ház” elnevezés alatt bemutatott épület matyó ház lett volna. A bemutatott ház 1888-ban épült Mező-Kövesden s már ahhoz a sorozathoz tartozik, amelyet az utazó pallérok vasútméntén országszerte építgetnek.”¹⁷

Jankó maga is tudhatta, hogy lehetett volna felállítani jobbat. „Mező-Kövesd házait ritka egyöntetűség jellemzi s építkezése egyszersmind érdekes példája az új típusok keletkezésének. Mert a kiállításban bemutatott matyóház határozottan típusos és jellemző Mező-Kövesdre: e mellett egészen bizonyos, hogy új...”¹⁸

Balassa M. Iván szerint¹⁹ ugyan a Néprajzi Falu matyó háza kétségtelenül nem régi háztípust reprezentált, de egy kialakuló új típus képviselője volt, azt a gazdaháztípust jelenítette meg, amely az 1870-es években tűnt fel Mezőkövesd építkezésében.

16 Jankó J., 1897. 7.

17 Herman O., 1899. 70.

18 Jankó J., 1897. 36.

19 Balassa M. I., 1972. 561.

A Néprajzi Faluban a Magyar utca 11. számmal jelzett mezőkövesdi ház telkére a telepítési vázlat szerint a lakóházzal szemben egy tüzelős ólat, valamint egy hidasnak nevezett disznóolat, illetve egy kutat tervezett Jankó.

A telek eredetileg érvényes telepítésmódját azonban az adott telekhatárok szükségessége miatt meg kellett változtatni. Jankó így magyarázza ezt 1897-ben: „Az istálló ... mindig a teleknek a lakóházzal átellenes részén épül... A kiállítást a matyó telek keskeny volta arra kényszerítette, hogy az ólat a berendezéstől eltérően a telek mélyén, az utczával szemben állítsa fel.”²⁰

A tüzelőberendezéssel ellátott istálló bemutatása viszont hitelesen sikerült, bizonyítja az is, hogy Johann Rajmund Bünker a kiállítás tüzelőberendezés-típusainak tanulmányozásakor kiemelt figyelmet szentelt a matyó tüzelősól tüzelőt is magában foglaló berendezésének.²¹ Leírása szerint a tűz körül ott sorakoztak a „gyalogszékek” a tanyázáshoz, a sarokban állt a „fekőpad”, a szikrafogón pedig fanyársak és a tűzpiszkáló vas jeleztek a tűz körüli férfitársaság és a szalonnasütés hangulatát.

„A házak belső berendezésével és bútoraival kevesebb bajunk volt”²² – állapította meg Jankó. – „A costume maradandóbb lévén, csak a bemutatandó alakokat kellett megállapítani... a fényképfelvételek mindent magukba foglaltak... A ruhákat a megküldött fényképek szerint a megye megvásárolta.” Az alakok viaszbábuit egy bárfai mester, Maugsch Nándor készítette el.

A Borsod megyei népviselet jellemzőinek megismerésére három területet látogatott meg Jankó, s ezeket a következőképpen jellemzi jelentésében:²³ „Másként viselkedik a matyó, másként a bánvölgyi, másképp a felső-borsodi. Leggazdagabb még ma is a szirákiak öltözéke. Ez a viselet igazi magyaros. A matyók viselete sokat őrzött meg eredetiségéből. Az apátfalva-dédes-bánvölgyi lakosok között legcsinosabban a szilvásiak és az apátfalviak öltözködnek.” Jelentése végén javaslatot tesz a megye népviseletét reprezentáló bemutatandó öltözetekre: „Nézetünk szerint bemutatandó volna a népviseletek közül 1–1 alakban a kövesdi lányé, menyecskéé, legényé, a sziráki szűrös legényé, leányé, menyecskéé, és esetleg a szilvási menyecskéé is.”

A borsodi matyó házban végül is megvalósított „életképekről” Kovács Gyula leírása tudósít:²⁴ »Három alak mutatja a házban a matyó viseletet, a további két alak az ugyancsak borsodmegyei sziráki népviseletnek bemutatására van szánva.

A jelenetek értelme egyébként a következő: Az „ember”, mikor még együtt ették a huszároknál a Sziráki Józsiával a profontot, meghívta vendégségre jó fegyverbajtársát. Most jött el a hugával együtt. Ki is öltöztek a lelkeim! A sziráki lány ám csak selyemben meg bársonyban jár, a legény szűrét meg hat hétig varrta a miskolczi szabó, majd hogy a szemét rajt’ nem hagyta! Vigan koczintanak egymással – mint régi jó pajtásokhoz illik – a legények, a ház Zsuzsója meg vigan önti a kancsóból a kerti bort.«

A mezőkövesdi matyók viseletének feltűnő voltát, és e népcsoport elkülönülését már az első, 1885-ös háziipari kiállításon való bemutatásuk is hangsúlyozza. Herich jelentésében „keleties tarkaságot”, élénk színeket, gazdag kivarrott díszeket említ.²⁵ Kandra Kabos is „legrikítőbb”-nak jellemezte a mezőkövesdi matyó viseletet. Kovács

20 Jankó J., 1897. 36.

21 Bünker, J. R., 1897. 11–31.

22 Jankó J., 1897. 38.

23 Szemkeő E., 1989. 31.

24 Kovács Gy., 1896. 263.

25 Herich K., 1886. 497–514.

6. kép. Schabinszky-féle csoportkép a matyókról, 1891-ből (HOM ltsz: 2436.)

Gyula pedig a millenniumi néprajzi kiállításról szóló beszámolójában úgy foglalta össze a matyókról tudnivalókat, hogy „nagyon conservatívek viseletükben és szokásaikban. Minden befolyást távol tartanak maguktól, bizalmatlanok, felettébb munkások és vallásosak. A tarka-barkaság, a pántlikás ciffraság, ránczos szoknyák iránt nagyon sok az érzékük.”²⁶

A mezőkövesdi viseletről a legkorábbi felvételeket egy Schabinszky nevű miskolci fotográfus készítette 1891-ben, mégpedig Munkácsy Mihály megbízásából, aki miskolci rokonainál járva a Honfoglalás c. képének alakjaihoz keresett „tipikus alakokat”.²⁷ Jankó János 1895-ös mezőkövesdi gyűjtőútján készített viseletfotói ezekhez a képekhez viszonyíthatók. Az öltözet változása a múlt század végén még lassúbb volt, a matyó viselet jellegzetes ismertetőjegyei azonban már kialakultak.

A nők apró ráncba szedett, bokáig érő, bő, fodros alszoknyákkal harang alakúvá formált szoknyákhoz „gyugacsos uju” ingvállat és gypajúrojtos vállkendőt viseltek. Az ingváll ujját, valamint a lányok hajfonatát széles tarka pántlika díszítette. A fiatal menyecske a kontyot fedő kúp alakú tokra erősített lapos „féketőt” viselt, amely egy kéregpapírból kivágott öt- vagy nyolcszögletű lap, széles pántlikákkal bevonva és rézcsipkével, művirággal díszítve.

A legényviselet alapja a bő gatyá és a kivarrott szélű lobogós ujjú ing, melyre zárt nyakú, gazdag zsinórdíszítésű lajbit öltenek. A kalapviselet ekkor még a máshol is diva-

²⁶ Kovács Gy., 1896. 263.

²⁷ A miskolci Herman Ottó Múzeum fotógyűjteményében található.

7. kép. Jankó János mezőkövesdi felvételei 1895. (NM Iisz: 295.)

tos kiskarimájú puha kalap egy sajátos, kétoldalt feltűrt változata, az ún. vágányos kalap, bokkrétával díszítve. Kivarrott surc még nem volt elterjedt.

A borsodsziráki népviseletet szintén már az 1885-ös országos háziipari kiállításon, a Magyarországon először megvalósított „néprajzi szobák” sorában bemutatták. Ezt követően az ezredéves kiállítás Néprajzi Falujában a borsodi népviseletek közül a matyó mellett csak a borsodsziráki képviselte a megyét, a Jankó által javasolt szilvási menyecsket ugyanis nem valósították meg. Milyen volt tehát a sziráki népviselet?²⁸

A szoknya bársonyból vagy selyemből készült, 6–8 szélből dúsán felrándolva. Aljára 3–4 sor szegőt varrtak, alá 3–4 alsószoknyát öltöttek. A felsőtestet fehér, rövid ujjú, „slingolt” ingváll fedte. Erre rövid, szűk, zárt derekú „lajbit” öltöttek, amely bársonyból

²⁸ A sziráki viselet később háttérbe szorult, 1935-ben azonban Katona Zoltán múzeumi gyakornok a Felsőmagyarországi Reggeli Hírlapban 3 részes cikksorozatban írta le.

8. kép. Jankó János borsodsziráki viseletfelvételei 1895. (NM Iksz: 299.)

készült, s gazdag, különböző színű szalag és zsinórdíszítés tette látványossá. A lajbit rézgombokkal, kapcsokkal fogták össze, s halcsontokkal merevítették a csinosabb állás kedvéért. A lajbi nyakára kihajtották az ingváll „slingolt” gallérját. A nyakat díszítő „gránitgalárist” vagy „üveggalárist” hátul selyemszalaggal kötötték meg.

A lányok hajviselete nagyon dekoratív volt: a befont haját kacskára, vagyis hurok-szerűen visszakötötték a fejtetőre és 15–20 cm széles, nagy masnira kötött selyemszalaggal díszítették. Az asszonyok atlaszból készült, különböző színű hátrakötő kendőt viseltek, amelyet rezes csipke szegélyezett. A kendőt úgy kötötték meg, hogy két vége a fejtől elállott. A viseletet széles selyemkötő egészítette ki, aljára gyári csipkét varrtak. Az öltözetet nyakbavaló kendő egészíthette ki, melyet keskenyre ráncolva a vállon átvetve és elől keresztelve viseltek. Anyaga selyem vagy kékfestő volt, különösen kedvelték az úgynevezett „királyszín” (négy-öt színű csíkozással díszített) rojtos kendőt.

A férfiak ünnepi viselete hímezett elejű lobogós ujjú vászoning volt, 6–8 szél vászonból ráncolt, rojtzott aljú gatyával. Az ingre réz- vagy ezüstpitykével kirakott, fekete bársonyból készített lajbit vettek, magas gallérral, mely elöl-hátul dúsan volt zsinórozva. A férfiviselet kiegészítője a magas tetejű, keskeny karimájú kalap volt, a legényekét bokréta és szalag díszítette. A férfiviselet elmaradhatatlan darabja a cifraszűr, gazdag hímmel, miskolci szűrszabók remekműveként. A fiatal legények öltözetét a lányoktól kapott zsebkendő egészítette ki, melynek tisztán tartása a „szerető” feladata. Gazdag slingolású kendőt vettek kezükbe a lányok-asszonyok is ünnepi alkalmakra. Templomba menet pedig az imakönyvhöz fogták.

A Néprajzi Falu megelevenítése érdekében már az előkészületek során szorgalmazták, hogy időnként vidékről felhozott nagyobb csoportok jellemző ünnepi eseményeket jelenítsenek meg a területen, hogy a kiállításlátogató városi közönséget a „valóságos esemény élményében részesítsék” – fogalmazta meg többek között Wliscloczki Henrik is, már 1893-ban.²⁹ A Szabadság című lap 1896. február 26-i számában említi először a matyó lakodalom vendégszereplésének ötletét:³⁰ „Fölmerült az az eszme, hogy a kiállításon egy borsodmegyei matyó lakodalmat is bemutassanak. A lakodalom bemutatása szeptember havában lesz. Nem tudjuk, a terv megvalósítása és a költségek előteremtése érdekében működik-e már Borsod vármegyében valamely bizottság...”

Az elképzelések szerint a szászok lakodalmi bemutatója korábbra volt tervezve, de mivel a vőlegény időre nem kapta meg a házassági engedélyt, így ők csak kézfogót ünnepeltek. A tervezett lakodalmak közül elsőként a matyóké valósult meg, 1896. szeptember 8-án.

A Vasárnapi Újság tudósítója ilyenek látta a fővárosi matyó lakodalmat:³¹ „Reggel 6 órakor érkezett meg a Keleti pályaudvaron különvonattal Mezőkövesdről a 150 főnyi lakodalmas nép. A csapatot a főispán, az alispán, az árvaszéki elnök, a főjegyző, a főszolgabíró, a járásorvos és a jegyző kísérték. Felhoztak még egy matyó szekeret is 3 lóval és egy magyar ruhás cigány zenekart. Az Andrásy úton zenezóval vonultak a Teréz-városi plébánia-templomba, ahol Kutschera Ferenc káplán eskette őket össze. A templomból a 6 nyoszolyólány és 6 vőfély vezetése mellett megindult a menet a kiállításba, ahol a „Debreczeni csárdában” lakodalmi ebéd várta őket. Délután 4 óráig a jász ház térs udvarán táncz volt, azután matyó szokás szerint szekéren vitték az új párt a vőlegény házába. Ezúttal az egész területet bejárták vidám tarka menetben, s aztán a falu matyó házába vitték az új házasságokat. Ott bekövetkezett az új lakóház elfoglalása és újabb lakoma, melynél a közönséget is meg-megkínálták kaláccsal és édességgel.”

A milleniumi matyó lakodalom jegyespárja Gáspár József és Csirmaz Mária voltak. Az egykori vőlegény idős korában még elmesélte fővárosi élményeit Dala Józsefnek, a Matyó Múzeum igazgatójának.³²

A matyó ház látványos berendezésével és a nagy sikerű matyó lakodalommal felkeltette a nagyközönség érdeklődését e sajátos kultúrájú népcsoport iránt. A matyó népművészet felfedezése tehát a milleniumi kiállítás sikerével kezdődött. A Szabadság c. lap egy lelkes tudósításában már a később közkeletűvé vált önálló fogalommal, Matyóniaként emlegeti a dél-borsodi népcsoportot.³³ „Óriási közönség bámulta a falvak házai

29 Wliscloczki H., 1893. 69.

30 Szabadság, 1896. február 26. 2. lap

31 Vasárnapi Újság 1896. 43. évf. 37. sz.

32 Dala J., 1971. 115–116.

33 Szabadság, 1896. május 6.

között Matyónia egyik házát, mely egyik legérdekesebb látványt nyújt eredeti berendezése által a kiállítási faluban. E házat Matyónia exkirálya, dr. Tarnay Gyula alispán is megszemlélte és a boldogságtól sugárzott az arcza, hogy az ő hajdani birodalma képviselve van a kiállításon.”

A millenniumi rendezvénysorozat, s részeként a Néprajzi Falu több szempontból is fontos állomás a magyar népi kultúra történetében. Bár a kiállítási falut utóbb lebontták, de tárgyai és a megvalósítás tapasztalatai alapul szolgáltak a magyar néprajzi muzeológiának. Kovács Gyula a kiállítási faluról tartott előadásában a következőkkel értékelte annak szakmai jelentőségét:³⁴ „Ez a falu maradandó közintézmény alapvetője. A 110 drb bábu, mely különféle jelenetezésben hat hónapon keresztül mulattatja a látogató közönséget, az a kápráztató sok népviselet, melyet a bábukra húztunk, a thékák, padok, karosszékek, kastenek és tányérosok, a kormos fazekak, a nyársak, szakajtók, tekenők, a melyeket a házakban látunk, kivétel nélkül a néprajzi múzeumba kerülnek, s századok múltán is hirdetni fogják, hogy volt egy országos kiállítás, mely a nemzet ezeréves fennállásának emlékére összegyűjtötte a népelet jellegzetes tárgyait.”

A népelet jellegzetes megnyilvánulásai között megyénket a dél-borsodi matyóság képviselte. Ez a századvégi „kiválasztódás” a 20. századra is meghatározta a matyóság szerepét a népi kultúra egyik reprezentánsaként, s ez a „felfedezés” visszahatott a matyó népművészet alakulására is.

IRODALOM

Balassa Iván

1968 Jankó János és a Néprajzi Múzeum. Néprajzi Értesítő L. 17–32.

Balassa M. Iván

1972 A Néprajzi Falu az Ezredéves Kiállításon. Ethn. LXXXIII. 553–572.

Bünker, Johann Rajnard

1897 Herde und Öfen in den Bauernhäusern des ethnographischen Dorfes der Millenniumsausstellung in Budapest. Zeitschrift des Vereins für Volkskunde VII. 11–31.

K. Csilléry Klára

1980 A szabadtéri néprajzi múzeum kialakulásának előtörténete. Ember és ház 1. 9–33.

Dala József

1971 A matyó lakodalom Budapesten. Herman Ottó Múzeum Közleményei 9. 115–116.

Fügedi Márta

1989 A matyó lakodalom néprajzi látványossággá válása. Ethn. C. 313–328.

Herich Károly

1886 Háziiipar. Hivatalos jelentés a budapest 1885-ös országos Általános kiállításról. Szerk.: *Keleti Károly*. Bp. IV. k. 497–514.

34 Borsod megyei Lapok, 1896. március 24.

Herman Ottó

1899 A magyar ősfoglalkozások köréből. Bp.

Herrmann Antal

1890 Hazai néprajzi múzeum alapításáról. Ethn. L. 24.

Hofer Tamás

1989 Paraszti hagyományokból nemzeti szimbólumok – adalékok a magyar nemzeti műveltség történetéhez az utolsó száz évben. Janus VI. 59–74.

Istvánffy Gyula

1896 A borsodi matyó nép élete. Ethn. VII. 165–174., 285., 364–373., 447–459.

Jankó János

1897 Az Ezredéves Országos Kiállítás Néprajzi Faluja. *Matlekovits Sándor* szerk.: Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezredéves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredményei V. Bp.

Kandra Kabos

1891 A mátraalji síkság. In: Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben. Magyarország II. k. Bp. 254–276.

Kovács Gyula

1896 A néprajzi kiállítás. Ethn. VII. 253–272.

Kresz Mária

1968 A magyar népművészet felfedezése. Ethn. LXXIX. 1–36.

Szemkeő Endre (szerk.)

1989 Jankó János: A milleniumi falu. Bp. Series Historica Ethnographiae

Wlisloczki Henrik

1893 Az ezredéves kiállítás néprajzi osztályáról. Ethn. IV. 68–70.

AUF DER MILLENNIUMSAUSSTELLUNG DER LANDESKINDER VON BORSOD

In dem sog. Volkskundedorf mit seinen 24 „Typenhäusern“, das auf der Tausendjahrfeier zur Landnahme der Ungarn veranstalteten Landesausstellung errichtet worden war, wurden Landschaftseinheiten, Volksgruppen und Volkskunst mit viel Erfolg vorgestellt, welche man als die charakteristischsten für die ungarische Volkskultur erachtete.

Das Komitat Borsod war durch einen neuen Haustyp der Matyós von Mezökövesd, durch deren Einrichtungsgegenstände sowie durch die Volkstrachten von Borsodszirák und Mezökövesd vertreten. In der vorliegenden Studie werden die Geschichte zur Auswahl für die Borsoder Teilausstellung, deren historische Begründung sowie Bewertung vorgestellt.

Auch im Verlauf der Ereignisse zur „Belebung“ des Volkskundedorfes und in den Volksbräuchen spielte Borsod eine ausschlaggebende Rolle. So erntete zum Beispiel die Vorführung der Matyó-Hochzeit einen Riesenerfolg. Auf diese Weise kam den Veranstaltungen zur Tausendjahresfeier, was die Wiederentdeckung volkstümlicher Kultur und ihre Einschätzung, insbesondere jedoch, was die Einschätzung der sogenannten spezifischen Volkskunst der Matyós von Südborsod angeht, eine wichtige Rolle zu.

Gleichzeitig bildete das Volkskundedorf auch die Grundlage für die volkskünstlerische Sammlung des Volkskundemuseums und spornte die eben frisch aufgenommene Museologie der ungarischen Volkskunde sowie alle volkskundlichen Forschungen an.

Márta Fügedi